

PROSOCIJALNO PONAŠANJE DJECE PREMA PRIPADNICIMA VANJSKE GRUPE: DOPRINOS MEĐUGRUPNOGA KONTAKTA

Jasmina Tomašić Humer

Odsjek za psihologiju Filozofskoga fakulteta Osijek
jtomasic@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3605-740X>

Sažetak

Cilj istraživanja bio je ispitati ulogu nekih aspekata međugrupnoga kontakta u prosocijalnom ponašanju djece prema pripadnicima vanjske grupe. Istraživanje je provedeno u kontekstu podijeljenoga školovanja na uzorku od 154 učenika nižih razreda osnovne škole pripadnika većine (Hrvati) i manjine (Srbi) u gradu Vukovaru. U uzorku su podjednako zastupljene djevojčice (51,3 %) i dječaci (48,7 %). Pripadnika manjine bilo je manje (35,1 %) u odnosu na pripadnike većine (64,9 %). Prosječna dob iznosila je $M = 8,77$ ($SD = 1,152$) godina. Korišteni instrumenti prevedeni su na hrvatski i srpski jezik te su prilagođeni tim jezicima, a ranije su upotrijebljeni u drugim višetničkim kontekstima na djeci jednake dobi.

Sudionici su iskazali pristranost u prosocijalnom ponašanju, pri čemu je navedeni efekt bio izraženiji kod pripadnika većine. Utvrđena je pozitivna povezanost prosocijalnoga ponašanja prema pripadnicima vanjske grupe s kvantitetom i kvalitetom kontakta s pripadnicima vanjske grupe. Sudionici koji imaju više kontakta s pripadnicima vanjske grupe, pri čemu taj kontakt mora biti kvalitetan, spremniji su na međugrupno prosocijalno ponašanje. Ovi nalazi doprinose važnosti provođenja intervencija poticanja međugrupnoga kontakta u ranijoj dobi radi poticanja prosocijalnoga ponašanja prema pripadnicima vanjske grupe.

Ključne riječi: prosocijalno ponašanje, međugrupni odnosi, kontakt, djeca

UVOD

Prosocijalno ponašanje

Prosocijalno ponašanje može se definirati kao dobrovoljno ponašanje usmjereno prvenstveno na dobrobit druge osobe (Eisenberg i sur., 2015). Iako se spontano pomaganje i altruistično ponašanje pojavljuju već oko prve godine života (Zahn-Waxler i sur., 1992), ono raste s dobi kao posljedica opadanja egocentričnosti i porasta orijentiranosti na druge (Radke-Yarrow i sur., 1983). Postoje različiti oblici prosocijalnoga ponašanja, npr. pomaganje, dijeljenje, tješjenje u nevolji, davanje potrebnih informacija, pomaganje u ostvarivanju materijalnih potreba (Dunfield i Kuhlmeier, 2013), no u većini je razvojnih istraživanja prosocijalno ponašanje operacionalizirano kao raspodjela resursa (Over, 2018).

Istraživanja razvoja prosocijalnoga ponašanja pokazala su da prosocijalno ponašanje nije bezuvjetno, odnosno da ono ovisi o razini bliskosti s osobom kojoj se pomaže (npr. obitelj, stranac; npr. Padilla-Walker i Carlo, 2014). Pristranost u prosocijalnom ponašanju pojavljuje se rano u djetinjstvu. Primjerice u dobi od četiri do šest godina djeca su spremnija raspodijeliti više resursa prijateljima nego nepoznatima (Moore, 2009), a isto se pronalazi i u kasnijoj dobi (npr. od 8 do 13 godina; Sierskma i sur., 2015). Pristranost prosocijalnoga ponašanja potvrđena je i u okviru paradigme minimalne grupe (Gummerum i sur., 2009; McGuire i sur., 2017; McGuire i sur., 2018), a u međugrupnom se kontekstu iskazuje veća spremnost pomaganja pripadnicima vlastite grupe u odnosu na vanjsku grupu (Abrams i sur., 2015; Katz i sur., 1976; Killen i sur., 2016).

Iako se navodi da je prosocijalno ponašanje pod utjecajem moralnoga razvoja, za razumijevanje njegova razvoja važni su i kontekstualni čimbenici (Moran i Taylor, 2022). To je posebice istaknuto u društvima koje karakterizira postojanje (ne)davnih međugrupnih sukoba (Moran i Taylor, 2022; Corbett i sur., 2024). Pristranost prema članovima vlastite grupe u prosocijalnom ponašanju potvrđena je u različitim međuetničkim kontekstima, npr. u tri međugrupna konteksta zahvaćena sukobom: Sjeverna Irska, Kosovo, Republika Sjeverna Makedonija (Corbett i sur., 2024; Taylor i sur., 2021) i u kontekstu židovske većine i muslimanske manjine u Izraelu (Shamoa-Nir i sur., 2021).

Svijest o konfliktnim odnosima u društvu pojavljuje se i kod djece (Nasie i sur., 2016), stoga različiti kontekstualni faktori mogu utjecati na repertoar ponašanja prema pripadnicima vanjske grupe (Bar-Tal i sur., 2017; Connolly i Healy, 2004). Porastom dobi raste razumijevanje društvenoga okruženja (Bar-Tal i sur., 2017; Tomovska Misoska i sur., 2019), a rastu i socijalizacijski utjecaji obitelji, zajednice i obrazovnoga sustava (Reidy i sur., 2015; Taylor, i sur., 2020) koji mogu dovesti do razvoja mentaliteta usmjerena na sukobe (Nasie i sur., 2016).

U takvim društvima porastom dobi opada spremnost na prosocijalno ponašanje prema pripadnicima vanjske grupe (Shamoa-Nir i sur., 2021), a jedan od faktora koji je s tim povezan jest identifikacija s vlastitom grupom (Shamoa-Nir i sur., 2021).

Nadalje, socijalne norme djeluju u smjeru da djeca koja žive u zajednici s iskustvom nedavnoga sukoba, odnosno u podijeljenoj zajednici, pretpostavljaju nužnost veće lojalnosti vlastitoj grupi (Ajduković i Čorkalo Biruški, 2008) te tu normu koriste i u upravljanju vlastitim prosocijalnim ponašanjem (Shamoa-Nir i sur., 2021). Rijetka longitudinalna istraživanja potvrdila su kako pristranost u stavovima prema vlastitoj grupi raste tijekom adolescencije (Merrilees i sur., 2018).

Prema Razvojnom modelu izgradnje mira (Taylor, 2020), prosocijalno ponašanje prema pripadnicima vanjskih grupa jedan je od ključnih potencijalnih faktora izgradnje mira (Taylor, 2020) i poboljšavanja međugrupnih odnosa (Louis i dr., 2019; Moran i Taylor, 2022). Prema navedenom modelu, djeca nisu pasivni konzumenti socijalne okoline, već aktivni sudionici u konstrukciji boljih međugrupnih odnosa (Taylor, 2020), stoga nas je zanimalo u kakvom su odnosu prosocijalno ponašanje prema pripadnicima vanjske grupe, odnosno spremnost na dijeljenje resursa, i neki aspekti kontakta, u našem kontekstu na uzorku djece nižih razreda osnovne škole.

Međugrupni kontakt

Jedan od najkonzistentnijih nalaza jest pozitivan utjecaj kontakta na međugrupne odnose (Pettigrew i Tropp, 2006; Pettigrew i sur., 2011). Prema hipotezi kontakta, kontakt među članovima različitih grupa povećava različite pozitivne međugrupne ishode, primjerice poboljšava međugrupne stavove (Pettigrew i Tropp, 2006) i spremnost na međugrupnu interakciju (Cameron i Rutland, 2006). Premda su, prema prvotno zamišljenoj hipotezi kontakta (Allport, 1954), trebali biti zadovoljeni preduvjeti da bi došlo do poboljšanja međugrupnih odnosa (jednak status grupa, zajednički grupni cilj, međugrupna suradnja pri ostvarivanju cilja te zakoni/norme koje podržavaju međugrupni kontakt), istraživanja su potvrdila robusnost kontakta i u situacijama kada nisu svi uvjeti zadovoljeni (Tropp i Pettigrew, 2006). Psihološki procesi koji posreduju djelovanje kontakta jesu smanjenje stereotipiziranja, usmjeravanje pažnje na pojedinca (a ne na grupne razlike), smanjene anksioznosti, povećanje empatije, zauzimanje tuđe perspektive (Kenworthy i sur., 2005). Nadalje, učinci kontakta općenito su slabiji za manjinu u odnosu na većinu (Tropp i Pettigrew, 2006).

Dvije su najčešće izučavane dimenzije kontakta kvantiteta i kvaliteta kontakta. Kvantiteta kontakta uključuje čestinu/frekvenciju kontakta s pripadnicima vanjske grupe. Kvaliteta kontakta predstavlja stupanj u kojem je kontakt pozitivan i kooperativan. Za pozitivne efekte kontakta na međugrupne odnose nužne su obje dimenzije (Binder i sur., 2009; Hewstone i Brown, 2005), no kao robusniji prediktor pokazala se kvaliteta kontakta (Binder i sur., 2009; Eller i Abrams, 2004; Tredoux i Finchilescu, 2007). Bolja kvaliteta kontakta promiče međugrupno povjerenje i

pozitivnu percepciju vanjske grupe (Tropp i sur., 2017), a potvrđena je u različitim nacionalnim kontekstima (Voci i Hewston, 2003).

Kao poseban oblik kvalitetnoga kontakta navodi se međugrupno prijateljstvo (Hughes i sur., 2013; Turner i sur., 2013) koje smanjuje anksioznost i promiče empatiju prema pripadnicima vanjske grupe, što dovodi do pozitivnijih stavova (Pettigrew i Troop, 2006; Pettigrew i sur., 2011; Turner i sur., 2013; Tomovska Misoska i sur., 2019). Pozitivnije grupne norme za prijateljstvo s vršnjacima vanjske grupe pronađene su u etnički heterogenim školama (npr. Sjeverna Irska; Hughes i sur., 2013) u kojima je međugrupni kontakt bio moguć u okviru školovanja. Nadalje, kvaliteta kontakta i međugrupna prijateljstva prijatelja predviđali su veće povjerenje, želju za igrom te simpatiju prema pojedincima iz vanjske grupe (npr. Makedonija; Tomovska Misoska i sur., 2019). U istraživanju međuetničkih odnosa adolescenata u Vukovaru sudionici s bližim kontaktima s pripadnicima vanjske grupe imali su pozitivnije stavove prema školskoj i izvanškolskoj međuetničkoj integraciji (npr. Vukovar; Čorkalo Biruški i Ajduković, 2012).

Kontekst postojanja međugrupnoga sukoba, kao i ranija povijest sukoba na nekom području, može biti prepreka za uspostavljanje bliskoga kontakta između pripadnika sukobljenih strana (Gallagher, 2005). Primjer je podijeljene i konfliktom opterećene zajednice grad Vukovar u kojem prevladavaju površni kontakti između pripadnika manjine (Srba) i pripadnika većine (Hrvata; Čorkalo Biruški i Ajduković, 2008). U Vukovaru odrastaju djeca koja nemaju iskustvo nepodijeljenoga grada, kakav je Vukovar bio prije rata (Čorkalo Biruški i Ajduković, 2008; Čorkalo Biruški i Ajduković, 2009), stoga se činilo važnim istraživanje provesti u navedenom kontekstu.

Kontekst istraživanja

Završetkom Domovinskoga rata, u skladu s Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (Narodne novine, 155/2002) i Zakonom od goju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (Narodne novine, 51/2000; 56/2000), Srbima u Hrvatskoj omogućeno je školovanje na materinjem jeziku i pismu (vidi Čorkalo Biruški i sur., 2020). Kao posljedica toga oblikovana su posebna razredna odjeljenja u školama i vrtićima u kojima se nastava održava na manjinskom jeziku (Čorkalo Biruški i Ajduković, 2008). Opisani model školovanja prakticira se u Vukovaru i u mjestima u njegovoj okolini u kojima ima dovoljno pripadnika manjine koji to pravo žele koristiti.

Iako je na taj način srpskoj manjini osigurano pravo na njegovanje vlastite kulture, jezika i pisma, navedena jezična podjela obrazovanja u Vukovaru dovela je do obrazovanja koje je u osnovi podijeljeno po etničkom ključu (Čorkalo Biruški i Ajduković, 2012). U školama je tako međuetnički kontakt djece otežan te se postavlja pitanje mogućnosti društvene integracije nacionalnih manjina (Babić, 2015). Rezultati mnogih istraživanja pokazuju da se međuetnički kontakt ne potiče i ne ohrabruje niti izvan školskoga konteksta (Čorkalo Biruški, 2008), čime se otežava društveni oporavak zajednice pogođene ratom (Ajduković i Čorkalo Biruški, 2008; Čorkalo Biruški i Ajduković, 2009) desetljećima nakon sukoba.

S obzirom na opisani društveni kontekst, u skladu s navedenom hipotezom kontakta (Allport, 1954) i Razvojnim modelom izgradnje mira (Taylor, 2020), svrha istraživanja bila je ispitati doprinose različitih dimenzija međugrupnoga kontakta (kvaliteta i kvantiteta međugrupnoga kontakta te bliska međugrupna prijateljstva) prosocijalnom ponašanju prema pripadnicima vanjske grupe. Iako je istraživanje međugrupnih odnosa na području Vukovara bogato, u dosadašnjim istraživanjima sudjelovali su većinom adolescenti i odrasli. Kako su djeca i prije adolescencije, u ranijoj dobi (npr. niži razredi osnovne škole), svjesna svoje socijalne okoline i međugrupne podjele, činilo se važno ispitati upravo djecu te dobi. Posebice jer istraživanja pokazuju kako kontakt ima pozitivan efekt na mlađu djecu (Aboud i sur., 2012). Stoga je ovo prvo istraživanje, u našem kontekstu, u koje su uključena djeca nižih razreda osnovne škole pa u tom segmentu predstavlja doprinos području. Nadalje, ranija provedena istraživanja mahom su izučavala negativne aspekte međugrupnoga odnosa (npr. socijalnu distancu, međugrupnu pristranost), a u skladu s Razvojnim modelom izgradnje mira (Taylor, 2020), ovo se istraživanje okreće pozitivnim aspektima međugrupnih odnosa, međugrupnom prosocijalnom ponašanju.

METODA

Cilj

Cilj je istraživanja ispitati ulogu nekih aspekata međugrupnoga kontakta s pripadnicima vanjske grupe u međugrupnom prosocijalnom ponašanju djece (pripadnika većine i manjine) u kontekstu nedavnoga međugrupnog sukoba, odnosno podijeljene zajednice.

Hipoteza

Pretpostavili smo da će djeca koja imaju češći i kvalitetniji kontakt s pripadnicima vanjske grupe te koja imaju iskustvo međugrupnoga prijateljstva biti sklonija međugrupnom prosocijalnom ponašanju.

Sudionici

Istraživanje je provedeno na 154 učenika nižih razreda osnovne škole (Dalj, Vukovar). Broj djevojčica i dječaka bio je podjednak, a sudjelovalo je 75 (48,7 %) dječaka. Sudionici su imali između 6 i 11 godina ($M = 8,77$, $SD = 1,152$). S obzirom na razred, najzastupljeniji su bili učenici četvrtoga razreda (54), zatim trećega (38) i drugoga (36), a najmanje je bilo učenika prvoga razreda (25). Kada je riječ o etničkoj pripadnosti, 54 (35,1 %) sudionika bili su pripadnici srpske manjine, a pripadnika većine bilo je 100 (64,9 %). Sudjelovala su djeca čiji su roditelji dali suglasnost za sudjelovanje, ali samo ako su i sama željela sudjelovati.

Mjerni instrumenti

Korišteni instrumenti prevedeni su i adaptirani na temelju ranijih istraživanja na djeci iste dobi u drugim višeeetničkim kontekstima (O'Driscoll i sur., 2018; Rhodes i sur., 2017; Tomovska Misoska i sur., 2019). Čestice su prevedene na hrvatski i srpski jezik (i ćirilčno pismo). Roditelji su za svoje dijete dali informacije o rodu, dobi i etničkoj pripadnosti.

Kao mjera prosocijalnoga ponašanja korištena je raspodjela resursa, odnosno u ovom slučaju naljepnica (*stikera*). Mjera je ranije korištena u međugrupnim istraživanjima (O'Driscoll i sur., 2018; Rhodes i sur., 2017). Zadatak sudionika bio je samostalno rasporediti set od sedam naljepnica (*stikera*) pripadnicima vlastite i vanjske grupe. Veći broj naljepnica koje je dijete dalo pripadniku vanjske grupe predstavlja veću spremnost na prosocijalno ponašanje prema pripadniku vanjske grupe. Mogući raspon rezultata kretao se od 0 do 7, pri čemu su sudionici dobili uputu kako ne postoje točni odgovori te da naljepnice mogu rasporediti kako god žele.

Za mjerenje kontakta korištene su tri čestice, preuzete iz ranijih istraživanja. Skale za odgovore bile su nadopunjene crtežima kako bi se sudionicima olakšalo odgovaranje na postavljena pitanja.

Kao mjera kvantitete međugrupnoga kontakta sudionike se pitalo koliko bi vremena proveli s djecom koja su pripadnici vanjske grupe. Sudionicima je predstavljeno pet crteža satova. Crteži su se razlikovali po različito osjenčanoj količini vremena na satovima, a bili su popraćeni verbalnim odgovorima (*nikad, ponekad, pola vremena, često, cijelo vrijeme*). Čestica je ranije pokazala dobru prediktivnu valjanost (McKeown i Taylor, 2017; Tausch i sur., 2007).

Za mjerenje kvalitete kontakta sudionike se pitalo kakvim procjenjuju svoj kontakt s pripadnicima vanjske grupe. Također su odgovarali s pomoću skale četiri crteža. Crteži su se razlikovali ovisno o položaju palca (palac dolje, malo zakrenut palac, malo podignut palac, potpuno podignut palac). S pomoću navedenih crteža sudionici su procijenili kvalitetu vlastitoga iskustva s pripadnicima vanjske grupe (ukupno četiri razine odgovora) pri čemu je više podignut palac upućivao na bolju kvalitetu kontakta. Čestica je također ranije korištena (npr. Tomovska Misoska i sur., 2019).

Bliska prijateljstva s pripadnicima vanjske grupe također su ispitana s pomoću jedne čestice (prilagođeno na temelju istraživanja Paolini i sur., 2004). Sudionike se pitalo koliko je njihovih bliskih prijatelja (*onih s kojima provode puno vremena i zabavljaju se*) pripadnika vanjske grupe. Ponuđeni odgovori bili su nadopunjeni s četiri različita crteža. Crteži su se razlikovali s obzirom na broj ljudi na njima (*niti jedan, nekoliko, većina, svi*).

Postupak

Istraživanje je dio projekta „Helping Kids! Promoting Positive Intergroup Relations and Peacebuilding in Divided Societies“. Suglasnost za istraživanje dobivena je od Etičkoga povjerenstva

Filozofskoga fakulteta u Osijeku. Nakon pribavljenih odobrenja za provođenje istraživanja u školi za vrijeme roditeljskih sastanaka istraživači su obavijestili roditelje o istraživanju te prikupili roditeljske suglasnosti. Odaziv pripadnika većine iznosio je oko 68 %, dok je odaziv pripadnika manjine bio niži, oko 38 %. U istraživanju su sudjelovala djeca čiji su roditelji potpisali suglasnosti, a koja su i sama pristala sudjelovati u istraživanju.

Prikupljanje podataka provedeno je individualno, u tihom dijelu škole (knjižnica), s pomoću tableta i programske podrške Qualtrics. Materijali su djeci predstavljeni na materinjem jeziku i pismu. Prikupljanje podataka provodile su izvorne govornice, obučene eksperimentatorice (studentice psihologije).

Prikupljanje podataka bilo je osmišljeno kao niz igrica. Sudionici bi nakon izvršenih nekoliko zadataka dobili nagradu (naljepnice) kako bi se održavala motivaciju za daljnje sudjelovanje.

REZULTATI

Deskriptivne vrijednosti ispitivanih varijabli (prosocijalno ponašanje, kvantiteta kontakta, kvaliteta kontakta, bliski prijatelji pripadnici vanjske grupe) i interkorelacije među varijablama vidljive su u Tablici 1.

Tablica 1

Deskriptivni podatci i interkorelacije mjerenih varijabli na uzorku od N = 154 sudionika

Varijabla	M	SD	min.	max.	moгуći raspon	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Rod	-	-	-	-	-	-	-0.01	-0.01	-0.05	.03	-0.09	-0.02
2. Dob	8.77	1.15	6	11			-	.08	.11	-0.09	.22**	.10
3. Etnička pripadnost	-	-	-	-	-			-	-.19*	-.11	-.22**	-.21*
4. Kvantiteta kontakta	2.32	1.08	0	4	0-4				-	.51**	.46**	.24**
5. Kvaliteta kontakta	2.27	0.77	0	3	0-3					-	.22**	.25**
6. Bliska prijateljstva	1.23	0.90	0	3	0-3						-	.15
7. Prosocijalno ponašanje	3.04	0.67	1	4	0-7							-

*Napomena. *p < .05, **p < .01; spol 0 = muško, 1 = žensko; etnička pripadnost 0 = srpska, 1 = hrvatska*

Prosocijalno ponašanje mjereno je kao dijeljenje resursa pripadnicima vlastite i vanjske grupe. Mogući raspon kretao se u intervalu od 0 do 7, a maksimalna postignuta vrijednost iznosi 4. To znači da su sudionici koji su ostvarili rezultat 4 pripadniku vanjske grupe dali jednu naljepnicu više nego pripadniku vlastite grupe. Utvrđeno je da su pripadnici manjine skloniji prosocijalnom ponašanju od pripadnika većine ($M_{\text{manjina}} = 3,21$; $M_{\text{većina}} = 2,95$; $t_{(148)} = 2,55$; $p < 0,05$). Odgovori pripadnika većine ($t_{(96)} = -7,86$; $p < .01$) i pripadnika manjine ($t_{(52)} = -3,46$; $p < 0,01$) razlikovali su se od prosječne neutralne vrijednosti na skali (3,5). Dakle, sudionici su bili skloniji dati manje naljepnica pripadniku vanjske u odnosu na pripadnika vlastite grupe.

Za obje dimenzije kontakta s pripadnicima vanjske grupe, i kvantitetu kontakta ($t_{(153)} = 3,65$; $p < 0,01$) i kvalitetu kontakta ($t_{(153)} = 12,47$; $p < 0,01$), utvrđeno je da sudionici u prosjeku imaju više vrijednosti u odnosu na središnju vrijednost mogućega raspona. Pripadnici manjine izrazili su više vrijednosti kontakta od pripadnika većine ($M_{\text{manjina}} = 2,59$; $M_{\text{većina}} = 2,17$; $t_{(152)} = 2,35$; $p < 0,05$). U kvaliteti odnosa razlika između grupa nije potvrđena.

Što se tiče bliskih prijateljstava, u odnosu na središnju vrijednost raspona, utvrđeno je kako sudionici u prosjeku imaju niže vrijednosti ($t_{(153)} = -3,77$; $p < 0,01$), odnosno bliska međugrupna prijateljstva rijetka su. I u ovoj su varijabli pripadnici manjine iskazali više vrijednosti u odnosu na sudionike većine ($M_{\text{manjina}} = 1,5$; $M_{\text{većina}} = 1,08$; $t_{(152)} = 2,84$; $p < 0,01$). Dakle, pripadnici manjine procjenjuju svoja međugrupna prijateljstva češćima nego pripadnici većine.

Utvrđene su niske korelacije između prosocijalnoga ponašanja, kvalitete i kvantitete kontakta (Tablica 1). Etnička pripadnost također je nisko povezana s kvantitetom kontakta, bliskim prijateljstvima i prosocijalnim ponašanjem. Pripadnici manjine iskazali su postojanje viših razina kontakta te su bili spremniji na prosocijalno ponašanje prema pripadnicima vanjske grupe. Varijabla rod nije bila povezana ni s jednom ispitivanom varijablom, dok je utvrđena slaba pozitivna povezanost dobi i broja bliskih prijatelja. Porastom dobi raste i broj međugrupnih bliskih prijateljstava. Sve tri dimenzije kontakta međusobno su značajno od slabo do umjereno pozitivno povezane. Nadalje, utvrđena je niska povezanost prosocijalnoga ponašanja, kvalitete i kvantitete kontakta, dok nije utvrđena povezanost prosocijalnoga ponašanja i međugrupnoga prijateljstva.

Hijerarhijska regresijska analiza provedena je kako bi se utvrdili prediktori međugrupnoga prosocijalnog ponašanja (Tablica 2).

Tablica 2*Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterij prosocijalno ponašanje*

		Prosocijalno ponašanje			
	Prediktor	R ²	ΔR ²	F	β
Korak 1		0,055*	0,055*	2,819*	
	Dob				0,111
	Etnička pripadnost				-0,211*
Korak 2		0,092**	0,038*	3,692**	
	Dob				0,081
	Etnička pripadnost				-0,173*
	Kvantiteta kontakta				0,200*
Korak 3		0,120**	0,028*	3,937**	
	Dob				0,103
	Etnička pripadnost				-0,175*
	Kvantiteta kontakta				0,108
	Kvaliteta kontakta				0,190*
Korak 4		0,120**	0,000	3,258**	
	Dob				0,102
	Etnička pripadnost				-0,174*
	Kvantiteta kontakta				0,107
	Kvaliteta kontakta				0,190*
	Broj bliskih prijatelja				0,003

Napomena. *p < 0,05, **p < 0,01; spol 0 = muško, 1 = žensko; etnička pripadnost 0 = srpska, 1 = hrvatska

S obzirom na očekivane razvojne promjene i rezultate ranijih istraživanja o efektu grupnoga statusa (manjina/većina), sociodemografske varijable dob i etnička pripadnost uvrštene su u prvi korak analize. Dob se nije pokazala značajnim prediktorom. Etnička pripadnost pokazala se značajnim prediktorom kriterija čime je objašnjeno 5,5 % varijance. Pripadnici manjine bili su spremniji na međugrupno prosocijalno ponašanje. Kvantiteta kontakta, koja je uvedena u drugom koraku, pokazala se kao značajni prediktor kojim je objašnjeno dodatnih 3,8 % varijance prosocijalnoga ponašanja. No nakon uvođenja kvalitete kontakta u trećem koraku analize varijabla kvantiteta kontakta prestaje biti značajan prediktor. Regresijskim modelom objašnjeno je ukupno 12 % varijance kriterija. Suprotno teorijskim očekivanjima, nije utvrđen doprinos međugrupnih bliskih prijateljstava međugrupnom prosocijalnom ponašanju.

RASPRAVA

Cilj istraživanja bio je ispitati ulogu kontakta (kvalitete i kvantitete kontakta s pripadnicima vanjske grupe te bliskoga prijateljstva) u međugrupnom prosocijalnom ponašanju. Navedeno je ispitano na učenicima nižih razreda osnovne škole, pripadnicima etničke većine (Hrvati) i etničke manjine (Srbi) koji žive u kontekstu međugrupne podijeljenosti, odnosno koji imaju iskustvo etnički podijeljenoga školovanja za koje je karakteristična smanjena mogućnost kontakta s pripadnicima vanjske etničke grupe.

Kao teorijska osnova odabrane su hipoteza kontakta (Allport, 1954) i Razvojni model izgradnje mira (Taylor, 2020). Prema odabranom Razvojnem modelu izgradnje mira, prosocijalno ponašanje prema članovima vanjske grupe, posebice prema pripadnicima sukobljenih strana, moglo bi biti važan čimbenik zaustavljanja konfliktnih odnosa među grupama (Taylor i sur., 2018). Prema tome, zanimao nas je odnos percipiranoga međugrupnog kontakta i prosocijalnoga ponašanja u društvu međugrupne etničke podijeljenosti gdje je razina međuetničkoga kontakta djece reducirana.

Utvrđena je pristranost u prosocijalnom ponašanju, konkretno u dijeljenju resursa (naljepnica). Sudionici su bili spremniji dati jednu naljepnicu više (jer su imali neparan broj naljepnica) pripadniku vlastite grupe, i taj je rezultat bio konzistentan za cijeli dobni raspon, i za pripadnike manjine i za pripadnike većine. Rezultati nekih ranijih istraživanja pokazali su kako sudionici jednake dobi (kao naši sudionici) radije odabiru uništiti resurse (naljepnice), nego biti nepravedni u raspodjeli (Shaw i Olson, 2012), što u ovom istraživanju nije potvrđeno. Podijeljenost zajednice i povijest međuetničkoga sukoba može smanjiti spremnost djece da pomognu članovima vanjske grupe (Nesdale, 2004), odnosno da iskažu prosocijalno ponašanje. U tom kontekstu djeca nastoje ojačati status vlastite grupe pomažući pojedincima koje smatraju sličnima (Nesdale i sur., 2009). Treba napomenuti da je većina sudionika (i pripadnika manjine i pripadnika većine) odabrala dati pripadniku vanjske grupe 3 naljepnice, a pripadniku vlastite grupe 4. Mali je broj sudionika pripadniku vanjske grupe dao samo 1 ili 2 naljepnice (< 13 % sudionika). Dakle, većina je sudionika nastojala pravedno podijeliti naljepnice (pripadnicima vlastite i vanjske grupe), ali je zadnja naljepnica „prevagnula“ na stranu pripadnika vlastite grupe. Oko 21 % sudionika bilo je spremnije dati jednu naljepnicu više pripadniku vanjske grupe, i u tome su bili zastupljeniji pripadnici manjine.

Što se tiče kontakta, rezultati za obje skupine (manjina i većina) upućuju na to da je percipirana kvantiteta kontakta s pripadnicima vanjske grupe viša od neutralne vrijednosti na skali. Nadalje, pripadnici manjine percipiraju bolju kvantitetu kontakta s vanjskom grupom.

Za percipiranu kvalitetu kontakta također je dobivena vrijednost koja je viša od prosječne vrijednosti na skali, iz čega proizlazi da su iskustva kontakta sudionika s vanjskom grupom pozitivna i za pripadnike manjine i za pripadnike većine. Odnosno, navedeno vrijedi barem za sudionike koji su bili spremni sudjelovati u istraživanju.

Što se tiče varijable bliska međugrupna prijateljstva, dobivena prosječna vrijednost niža je od srednje vrijednosti skale. Većina sudionika izjavljuje kako ima nekoliko bliskih prijatelja iz vanjske grupe. S obzirom na već opisani kontekst podijeljenoga školovanja, posebice jer toj konkretnoj dobi upravo škola, odnosno razredni odjel, predstavlja glavni kontekst formiranja prijateljstva, dobiveni rezultat pomalo je neočekivan. Jedan je od mogućih razloga dobivenoga rezultata i korištena skala. Možda bi rezultati bili informativniji da su sudionici imali još jednu mogućnost odgovora, odnosno da je između točaka „ni jedan“ i „nekoliko“ postojala i mogućnost „jedan“ prijatelj. Također, po uzoru na istraživanja sa starijom djecom, bilo bi informativno da su sudionici imenovali svoje bliske prijatelje. S obzirom na načine formiranja razrednih odjela u opisanom međuetničkom kontekstu, koji su formirani isključivo na temelju etničke pripadnosti, čini se da je mogućnost za formiranje bliskih prijateljstava s pripadnicima vanjske grupe ograničena. Odnosno, etnička je raznolikost razrednih odjela, koja se navodi kao preduvjet za međuetnički kontakt, u kontekstu podijeljenoga školovanja reducirana.

Sukladno rezultatima ranijih istraživanja u vukovarskom kontekstu (Čorkalo Biruški i Ajduković, 2012), pripadnici manjine izvještavaju o više bliskih prijatelja, odnosno Srbi imaju više prijatelja Hrvata nego obrnuto. Navedeno je u skladu s većom vjerojatnosti međugrupnih prijateljstava ako broj pripadnika vanjske grupe raste (Al Ramiah i Hewstone, 2013; Quillian i Campbell, 2003; Thijs i Verkuyten, 2014). Kako je broj djece srpske nacionalnosti u Vukovaru manji u odnosu na hrvatsku, dobiveni su rezultati očekivani.

Što se tiče odnosa različitih dimenzija kontakta i prosocijalnoga ponašanja, dobiveno je kako su kvantiteta i kvaliteta kontakta značajno pozitivno povezane s prosocijalnim ponašanjem. Sudionici s više kontakata i boljim iskustvima s pripadnicima vanjske grupe, spremniji su na međugrupno prosocijalno ponašanje. Međutim, nije utvrđen pozitivan odnos bliskih prijateljstava i prosocijalnoga ponašanja, što je suprotno ranijim rezultatima (npr. Hughes i sur., 2013; Turner i sur., 2013). Dakle, na uzorku naših sudionika spremnost za davanje *naljepnica* nije varirala s obzirom na postojanje međugrupnih prijateljstava. Slični rezultat dobiveni su i u nekim drugim kontekstima prema kojima su, u usporedbi s prijateljstvima s pripadnicima vlastite grupe, međuetnička prijateljstva relativno rijetka (Aboud i sur., 2003). Nadalje, stabilnost etnički heterogenih prijateljstava niža je u odnosu na homogena (Aboud i sur., 2003) jer ih je teže održati, posebno u zajednicama koje karakterizira etnička segregacija (Noack i Rutland, 2009). S obzirom na dob sudionika u našem istraživanju, i ranije opisani kontekst školovanja, čini se da je i ostvarivanje takvih prijateljstava otežano.

U slučaju predikcije međugrupnoga prosocijalnog ponašanja kao pozitivan prediktor, osim etničke pripadnosti, pokazala se jedino varijabla kvaliteta kontakta. Odnosno, kada je u jednadžbu uvrštena varijabla kvaliteta kontakta, kvantiteta kontakta prestaje biti značajan prediktor. Dakle, nakon formiranja međugrupnoga kontakta iskustvo kontakta mora biti pozitivno da bi se ostvarila veza s međugrupnim prosocijalnim ponašanjem. To je u skladu s rezultatima ranijih istraživanja prema kojima je kvaliteta kontakta bolji prediktor (Binder i sur., 2009; Eller

i Abrams, 2004; Tredoux i Finchilescu, 2007) te ima veću vjerojatnost povećanja pozitivnih međugrupnih odnosa u odnosu na kvantitetu kontakta (Pettigrew i Tropp, 2006).

Iako je bilo očekivano da će najznačajniji prediktor prosocijalnoga ponašanja biti međugrupno prijateljstvo, to nije potvrđeno. Jedan od mogućih razloga razvojne je prirode, odnosno dječji doživljaj „bliskoga“ prijateljstva u toj dobi. Za razvoj bliskih prijateljstava (i s njima povezanih benefita poput razvoja empatije i socijalnih kompetencija) djeca trebaju prilike za česte i intenzivne interakcije s vršnjacima (Maxwell, 1990). Upravo takva iskustva omogućuje škola. Budući da djeca koja su sudjelovala u istraživanju nemaju osiguran kontekst za takvo iskustvo, ne iznenađuju ni dobiveni rezultati.

Istraživanja međuetnički odnosa na području Vukovara brojna su (Ajduković i Čorkalo Biruški, 2008; Čorkalo Biruški i Ajduković, 2008; Čorkalo Biruški i sur., 2019; Pehar i Čorkalo Biruški, 2018), no u većini su sudjelovali adolescenti, a populacija djece bila je zanemarena. Nadalje, većina istraživanja nije bila usmjerena na pozitivne aspekte međugrupnoga ponašanja kao što je prosocijalno ponašanje, iz čega je vidljiv doprinos provedenoga istraživanja. Budući da je provedenim istraživanjem potvrđeno kako djeca u nižim razredima imaju rijetka bliska prijateljstva s pripadnicima vanjske grupe, intervencije za promicanje boljih međugrupnih odnosa trebale bi se usmjeriti na poticanje ostvarivanja kontakta, pri čemu je važno osigurati kontekst u kojem se može ostvariti pozitivno iskustvo kontakta (kvalitete) kako bi se stvorili preduvjeti za međugrupno prosocijalno ponašanje. Primjerice poticanje različitih međugrupnih dodatnih aktivnosti (zbor, robotičari, kreativci) koji uključuju djecu različitih razrednih odjeljenja.

Glavni je nedostatak provedenoga istraživanja prigodan uzorak. Premda je zamišljeno kako će u istraživanju sudjelovati svi učenici osnovnih škola u Vukovaru, s obzirom na osjetljivost teme, samo su dvije škole pristale sudjelovati. Također, odaziv roditelja i spremnost na sudjelovanje nije bila visoka, stoga je moguće da su u istraživanju sudjelovali pojedinci s pozitivnijim međuetničkim stavovima, što smanjuje mogućnost generalizacije rezultata na cijelu populaciju.

Budući da se vodilo računa o kapacitetima dječje pažnje, neki su se konstrukti ispitali s pomoću jedne čestice, što može biti nedostatak provedenoga istraživanja, no s druge strane, korištene mjere pokazale su prediktivnu valjanost u drugim međuetničkim kontekstima (McKeown i Taylor, 2017, 2018; Tausch i sur., 2007; Tomovska Misoska i sur., 2019).

ZAKLJUČAK

Cilj ovoga istraživanja bio je istražiti ulogu kvalitete i kvantitete ostvarenoga kontakta te bliskih prijateljstava u međugrupnom prosocijalnom ponašanju. S obzirom na to da su djeca relativno zanemarena skupina u našem kontekstu, odlučili smo istraživanje provesti upravo na djeci nižih razreda osnovne škole. Nadalje, u istraživanje su uključeni i pripadnici većine i pripadnici manjine kao odgovor na kritike da se većina međugrupnih istraživanja provodi na pripadnicima većine. Potvrdili smo da djeca u toj dobi, očekivano, pokazuju pristranost u prosocijalnom ponašanju, pri čemu su više razine pristranosti iskazivali pripadnici većine. Rezultati su pokazali da, kada se u regresijsku jednadžbu uvede varijabla kvaliteta kontakta, kvantiteta kontakta više nije značajan prediktor međugrupnoga prosocijalnog ponašanja.

Ovi su rezultati još jednom potvrdili važnost kvalitete međugrupnoga kontakta u međugrupnim odnosima, čak i kod podijeljenih zajednica gdje su mogućnosti međugrupnoga kontakta sužene, ističući važnost poticanja intervencija međuetničkih kontakata i kod djece nižih razreda osnovne škole.

LITERATURA

- Abrams, D., Van de Vyver, J., Pelletier, J. i Cameron, L. (2015). Children's prosocial behavioural intentions towards outgroup members. *British Journal of Developmental Psychology*, 33(3), 277–294.
- About, F., Tredoux, C., Tropp, L. R., Brown, C. S., Niens, U. i Noor, N. M. (2012). Interventions to reduce prejudice and enhance inclusion and respect for ethnic differences in early childhood: A systematic review. *Developmental Review*, 32(4), 307–336.
- Ajduković, D. i Čorkalo Biruški, D. (2008). Caught between the ethnic sides: Children growing up in a divided post-war community. *International Journal of Behavioral Development*, 32(4), 337–347.
- Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. New York: Addison-Wesley.
- Al Ramiah, A. i Hewstone, M. (2013). Intergroup contact as a tool for reducing, resolving, and preventing intergroup conflict: Evidence, limitations, and potential. *American Psychologist*, 68(7), 527–542. <https://doi.org/10.1037/a0032603>
- Babić, D. (2015). *Nacionalne manjine u Hrvatskoj: Sociološka perspektiva*. Zagreb: Plejada.
- Bar-Tal, D., Diamond, A. H. i Nessie, M. (2017). Political socialization of children in intractable conflicts: Conception and evidence. *International Journal of Behavioral Development*, 41(3), 415–425.
- Binder, J., Zagefka, H., Brown, R., Funke, F., Kessler, T., Mummendey, A. i Leyens, J.-P. (2009). Does contact reduce prejudice or does prejudice reduce contact? A longitudinal test of the contact hypothesis among majority and minority groups in three European countries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(4), 843–856.
- Cameron, L. i Rutland, A. (2006). Extended Contact through Story Reading in School: Reducing Children's Prejudice toward the Disabled. *Journal of Social Issues*, 62(3), 469–488. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2006.00469.x>
- Connolly, P. (2000). What now for the contact hypothesis? Towards a new research agenda. *Race, Ethnicity and Education*, 3(2), 169–193.
- Connolly, P. i Healy, J. (2004). *Children and the conflict in Northern Ireland: The experiences and perspectives of 3-11-year olds*. Belfast: Office of the First Minister and Deputy First Minister.
- Counihan, D., Corbett, B., Tomašić Humer, J., Tomovska Misoska, A., Dautel, J. B. i Taylor, L. K. (2024). The shadow of war: Parental competitive victimhood and children's contact intentions in two post-accord societies. *European journal of social psychology*, 54(5), 1022–1036. <https://doi.org/10.1002/ejsp.3043>
- Čorkalo Biruški, D. i Ajduković, D. (2008). Promjene međuetničke diskriminacije u djece i međuetnički stavovi i ponašanja njihovih roditelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 15, 377–400.
- Čorkalo Biruški, D. i Ajduković, D. (2012). *Škola kao prostor socijalne integracije djece i mladih u Vukovaru*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert.
- Čorkalo Biruški, D. i Ajduković, D. (2009). Od dekonstrukcije do rekonstrukcije traumatizirane zajednice: primjer Vukovara. *Revija za socijalnu politiku*, 16(1), 1–24. <https://doi.org/10.3935/rsp.v16i1.774>
- Čorkalo Biruški, D. i Ajduković, D. (2012). Što određuje međuetničke stavove adolescenata u podijeljenoj zajednici?. *Društvena istraživanja*, 21(4), 901–921.

- Čorkalo Biruški, D., Jelić, M., Ivanec, T. P., Pehar, L., Uzelac, E., Rebernjak, B. i Kapović, I. (2019). *Obrazovanje nacionalnih manjina i međuetnički stavovi u Hrvatskoj*. Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Čorkalo Biruški, D., Pehar, L., Jelić, M., Pavin Ivanec, T. i Tomašić Humer, J. (2020). Obrazovni izbori i stavovi prema multikulturalizmu i asimilacionizmu većine i manjine u četiri hrvatske višeeetničke zajednice. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 29(1), 23–47.
- Feddes, A. R., Noack, P. i Rutland, A. (2009). Direct and extended friendship effects on minority and majority children's interethnic attitudes: a longitudinal study. *Child development*, 80(2), 377–390.
- Dunfield, K. A. i Kuhlmeier VA. (2013). Classifying prosocial behaviour: Children's responses to instrumental need, emotional distress, and material desire. *Child Development*, 84: 1766–1776. DOI: 10.1111/cdev.12075
- Eller, A. i Abrams, D. (2004). Come together: Longitudinal comparisons of Pettigrew's reformulated intergroup contact model and the common ingroup identity model in Anglo-French and Mexican-American contexts. *European Journal of Social Psychology*, 34(3), 229–256.
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L. i Knafo-Noam, A. (2015). Prosocial development. In M. E. Lamb i R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology and developmental science: Socioemotional processes* (7th ed., pp. 610–656). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy315>
- Gallagher, T. (2004). *Education in divided society*. London: Palgrave Macmillan.
- Hughes, J., Lolliot, S., Hewstone, M., Schmid, K. i Carlisle, K. (2012). Sharing classes between separate schools: A mechanism for improving inter-group relations in Northern Ireland? *Policy Futures in Education*, 10(5), 528–539.
- Gummerum, M., Takezawa, M. i Keller, M. (2009). The influence of social category and reciprocity on adults' and children's altruistic behavior. *Evolutionary Psychology*, 7(2), 147470490900700212.
- Hewstone, M. i Brown, R. (2005). An integrative theory of intergroup contact. U: M. P. Zanna (Ur.), *Advances in experimental social psychology*, 37 (str. 255–343). Oxford: Elsevier Academic Press.
- Katz, P. A., Katz, I. i Cohen, S. (1976). White children's attitudes toward Blacks and the physically handicapped: A developmental study. *Journal of Educational Psychology*, 68(1), 20–24. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.68.1.20>
- Killen, M., Rutland, A. i Yip, T. (2016). Equity and justice in developmental science: Discrimination, social exclusion, and intergroup attitudes. *Child Development*, 87(5), 1317–1336.
- Kenworthy, J. B., Turner, R. N., Hewstone, M. i Voci, A. (2005). Intergroup contact: When does it work, and why? U: J. F. Dovidio, P. Glick i L. A. Rudman (Ur.), *On the nature of prejudice. Fifty years after Allport* (str. 278–292). Malden, MA: Blackwell.
- Louis, W. R., Thomas, E., Chapman, C. M., Achia, T., Wibisono, S., Mirnajafi, Z. i Droogendyk, L. (2019). Emerging research on intergroup prosociality: Group members' charitable giving, positive contact, allyship, and solidarity with others. *Social and Personality Psychology Compass*, 13(3), e12436.
- Maxwell, W. (1990). The Nature of Friendship in the Primary School. U: C. Rogers i P. Kutnick (Ur.), *The social psychology of the primary school*. London: Routledge, str. 169–198.

- McGuire, L., Rizzo, M. T., Killen, M. i Rutland, A. (2018). The development of intergroup resource allocation: The role of cooperative and competitive in-group norms. *Developmental Psychology*, 54(8), 1499.
- McGuire, L., Elenbaas, L., Killen, M. i Rutland, A. (2019). The role of in-group norms and group status in children's and adolescents' decisions to rectify resource inequalities. *British Journal of Developmental Psychology*, 37(3), 309–322.
- McKeown, S. i Taylor, L. K. (2017). Intergroup contact and peacebuilding: Promoting youth civic engagement in Northern Ireland. *Journal of Social and Political Psychology*, 5(2).
- Merrilees, C. E., Taylor, L. K., Baird, R., Goeke-Morey, M. C., Shirlow, P. i Cummings, E. M. (2018). Neighborhood effects of intergroup contact on change in youth intergroup bias. *Journal of youth and adolescence*, 47, 77–87.
- Moore, C. (2009). Fairness in children's resource allocation depends on the recipient. *Psychological Science*, 20(8), 944–948.
- Moran, D. i Taylor, L. K. (2022). Outgroup prosocial behavior among children and adolescents in conflict settings. *Current Opinion in Psychology*, 44, 69–73.
- Nasie, M., Diamond, A. H. i Bar-Tal, D. (2016). Young children in intractable conflicts: The Israeli case. *Personality and social psychology review*, 20(4), 365–392.
- Nesdale, D. (2004). Social identity processes and children's ethnic prejudice. U: M. Bennett, F. Sani (Ur.), *The development of the social self* (str. 219–246). London: Psychology.
- Nesdale, D., Milliner, E., Duffy, A. i Griffiths, J. (2009). Group membership, group norms, empathy and young children's intentions to aggress. *Aggressive Behavior*, 35(3), 244–258.
- O'Driscoll, D., Taylor, L. K. i Dautel, J. B. (2018). Intergroup resource distribution among children living in segregated neighborhoods amid protracted conflict. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 24, 464–474. <https://doi.org/10.1037/pac0000348>
- Over, H. (2018). The influence of group membership on young children's prosocial behaviour. *Current Opinion in Psychology*, 20, 17–20.
- Quillian, L. i Campbell, M. E. (2003). Beyond black and white: The present and future of multiracial friendship segregation. *American Sociological Review*, 68(4), 540–566.
- Padilla-Walker, L. M. i Carlo, G. (2014). The study of prosocial behavior: Past, present, and future. In L. M. Padilla-Walker i G. Carlo (Eds.), *Prosocial development: A multidimensional approach* (pp. 3–16). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199964772.003.0001>
- Paolini, S., Hewstone, M., Cairns, E. i Voci, A. (2004). Effects of direct and indirect cross-group friendships on judgments of Catholics and Protestants in Northern Ireland: The mediating role of an anxiety-reduction mechanism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 770–786. doi: 10.1177/0146167203262848
- Pehar, L. i Čorkalo Biruški, D. (2018). (Zanemarena) uloga i važnost društvenih normi u poticanju međugrupnog kontakta: Pregled dosadašnjih nalaza i istraživački izazovi. *Psihologijske Teme*, 27(2), 221–244.
- Pettigrew, T. F. i Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783.

- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R., Wagner, U. i Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 271–280.
- Radke-Yarrow, M., Zahn-Waxler, C. i Chapman, M. (1983). Children's prosocial disposition and behavior. *Handbook of child psychology: formerly Carmichael's Manual of child psychology/Paul H. Mussen, editor*.
- Rhodes, M., Leslie, S. J., Saunders, K., Dunham, Y. i Cimpian, A. (2017). How does social essentialism affect the development of inter-group relations? *Developmental Science*, 21(1), 1–15.
- Reidy, C. M., Taylor, L. K., Merrilees, C. E., Ajduković, D., Biruški, D. Č. i Cummings, E. M. (2015). The political socialization of youth in a post-conflict community. *International Journal of Intercultural Relations*, 45, 11–23.
- Rutland, A. i Killen, M. (2017). Fair resource allocation among children and adolescents: The role of group and developmental processes. *Child Development Perspectives*, 11, 56–62. <https://doi.org/10.1111/cdep.12211>
- Sierksma, J., Thijs, J. i Verkuyten, M. (2015). In-group bias in children's intention to help can be overpowered by inducing empathy. *British Journal of Developmental Psychology*, 33(1), 45–56. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12065>
- Shamoa-Nir, L., Razpurker-Apfeld, I., Dautel, J. B. i Taylor, L. K. (2021). Out-group prosocial giving during childhood: The role of in-group preference and out-group attitudes in a divided society. *International Journal of Behavioral Development*, 45(4), 337–344.
- Shaw, A. i Olson, K. R. (2012). Children discard a resource to avoid inequity. *Journal of Experimental Psychology: General*, 141(2), 382.
- Taylor, L. K., Štambuk, M., Čorkalo Biruški, D. i O'Driscoll, D. (2020). Transgenerational transmission of collective victimhood through a developmental intergroup framework: The lasting power of group narratives of suffering. In L. K. Taylor, M. Štambuk, D. Čorkalo Biruški i D. O'Driscoll (Eds.), *The social psychology of collective victimhood* (pp. 37–55). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190875190.003.0002>
- Taylor, L. K. (2020). The Developmental Peacebuilding Model (DPM) of children's prosocial behaviors in settings of intergroup conflict. *Child Development Perspectives*, 14, 127–134. <https://doi.org/10.1111/cdep.12377>
- Taylor, L. K., Dautel, J., Maloku, E. i Tomovska Misoska, A. (2021). Children's outgroup giving in settings of intergroup conflict: The developmental role of ingroup symbol preference. *Developmental Psychology*, 57, 1350–1358. <https://doi.org/10.1037/dev0001222>
- Tausch, N., Tam, T., Hewstone, M., Kenworthy, J. i Cairns, E. (2007). Individual level and group-level mediators of contact effects in Northern Ireland: The moderating role of social identification. *British Journal of Social Psychology*, 46(3), 541–556.
- Thijs, J. i Verkuyten, M. (2014). School ethnic diversity and students' interethnic relations. *British Journal of Educational Psychology*, 84(1), 1–21.
- Tomovska Misoska, A. (2014). Giving children space to express themselves: Exploring children's views and perspectives of contact programmes in Northern Ireland and the Republic of Macedonia. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 44(5), 778–800.

- Tomovska Misoska, A., Taylor, L., Dautel, J. i Rylander, R. (2019). Contact, Conflict and Interethnic Attitudes among children in North Macedonia. *Primenjena psihologija*, 12(4), 409–428.
- Tredoux, C. i Finchilescu, G. (2007). The Contact Hypothesis and Intergroup Relations 50 Years On: Introduction to the Special Issue. *South African Journal of Psychology*, 37(4), 667–678. doi:10.1177/008124630703700401
- Tropp, L. R., Hawi, D. R., O'Brien, T. C., Gheorghiu, M., Zetes, A. i Butz, D. A. (2017). Intergroup contact and the potential for post-conflict reconciliation: Studies in Northern Ireland and South Africa. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 23(3), 239–249. doi:10.1037/pac0000236
- Turner, R. N., Tam, T., Hewstone, M., Kenworthy, J. i Cairns, E. (2013). Contact between Catholic and Protestant schoolchildren in Northern Ireland. *Journal of Applied Social Psychology*, 43, E216–E228. doi:10.1111/jasp.12018
- Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Narodne novine, 155/2002.
- Voci, A. i Hewstone, M. (2003). Intergroup contact and prejudice toward immigrants in Italy: The mediational role of anxiety and the moderational role of group salience. *Group Processes & Intergroup Relations*, 6(1), 37–52. <https://doi.org/10.1177/1368430203006001011>
- Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M., Wagner, E. i Chapman, M. (1992). Development of concern for others. *Developmental Psychology*, 28(1), 126–136. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.28.1.126>
- Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Narodne novine, 51/2000, 56/2000.

THE CHILDREN'S PROSOCIAL BEHAVIOUR TOWARDS OUTGROUP MEMBERS: THE CONTRIBUTION OF INTERGROUP CONTACT

Abstract

This study investigated the influence of intergroup contact on prosocial behavior towards outgroup members within the context of a recent intergroup conflict between majority and minority members. The research was conducted within segregated schooling, involving 154 primary school students from both the majority (Croats) and minority (Serbs) populations in Vukovar, Croatia. Gender distribution was balanced with 51.3% girls and 48.7% boys, while the ethnic composition included 64.9% majority and 35.1% minority members. Participants' ages ranged from 6 to 11 years ($M = 8.77$, $SD = 1.152$). The instruments used were translated and adapted into Croatian and Serbian and had been previously employed in other multi-ethnic contexts with children of similar ages.

Results indicated a bias in prosocial behavior, with the effect being more pronounced among majority members. A positive correlation was found between prosocial behavior towards outgroup members and the quantity and quality of intergroup contact. Thus, participants who had more and higher-quality contact with outgroup members were more likely to exhibit prosocial behavior towards them. These findings underscore the importance of implementing interventions to promote interethnic contact from an early age to foster prosocial behavior towards outgroup members.

Keywords: *prosocial behavior, interethnic relations, contact, children*